

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب‌ها شیخ خیرالدين حفظه الله تعالى

موضوع:

عقاید؛ شناخت آخرت؛ برزخ، قیامت، بهشت و دوزخ

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: مهدی صالحی

تاریخ: ۱۳۹۷/۶/۱۲

اگر قیامت جسمانی باشد، اولاً از خاصیت ماده آن است که فساد و زوال در آن راه دارد. این چگونه با زندگی ابدی در قیامت سازگار است؟ ثانیاً یک نفس می‌تواند هزاران صورت و ملکات کسب نماید؛ چون گفته‌اند که در قیامت هر کس به صورت صفات و ملکاتش مسخ و ظاهر می‌گردد. پس آیا یک جسم گنجایش دارد که به صورت‌های مختلف ظاهر شود؟

پاسخ

تاریخ: ۱۳۹۷/۶/۱۷

لطفاً به نکات زیر توجه فرمایید:

۱. خداوند در آیات فراوانی از کتاب خود به صراحت از جسمانی بودن قیامت خبر داده؛ چنانکه در برخی از آن‌ها به زنده شدن مردگان تصریح کرده و فرموده است: «كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ»^۱؛ «چگونه به خداوند کافر می‌شوید در حالی که مرده بودید، پس شما را زنده کرد، سپس شما را می‌میراند، سپس شما را زنده می‌کند، سپس به سوی او باز می‌گردید» و فرموده است: «ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»^۲؛ «آن از این روست که خداوند همانا او حق است و او مردگان را زنده می‌کند و او بر هر چیزی تواناست» و در برخی از آن‌ها به بیرون آمدن مردگان از قبرها تصریح کرده و فرموده است: «وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ»^۳؛ «و هرآینه قیامت بدون تردید آمدنی است و خداوند کسانی که در قبرها هستند را بر می‌انگیزد» و فرموده است:

۱. البقرة / ۲۸

۲. الحج / ۶

۳. الحج / ۷

﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ﴾ ۱ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۚ هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ۚ ۱؛ «و در صور دمیده شود، پس ناگاه آنان از قبرها به سوی پروردگارشان سرازیر می‌شوند؛ می‌گویند: ای وای بر ما! چه کسی ما را از خوابگاهمان برانگیخت؟! این چیزی است که خداوند وعده داد و پیامبران راست گفتند» و فرموده است: ﴿خُشْعًا أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ﴾ ۲؛ «در حالی که دیدگانشان به زیر افتاده است از قبرها بیرون می‌آیند، چنانکه گویی ملخ‌های پراکنده‌اند» و در برخی از آن‌ها به زنده شدن استخوان‌های پوسیده تصریح کرده و فرموده است: ﴿وَصَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۚ قَالَ مَن يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ﴾ ۳ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ۚ ۳؛ «و برای ما مثلی زد و آفرینش خود را از یاد برد، گفت: چه کسی استخوان‌ها را زنده می‌کند در حالی که پوسیده است؟! بگو همان کسی زنده‌ی‌شان می‌کند که نخستین بار آن‌ها را آفرید و او به هر آفرینشی داناست».

۲. خداوند در آیاتی از کتاب خود، به قدرت نامحدودش که در آفرینش آسمان‌ها و زمین مشهود است، اشاره کرده و آن را دلیلی بر امکان زنده شدن مردگان دانسته و فرموده است: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْ يَخْلُقْهُنَّ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ۚ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ۴؛ «آیا ندیدند خداوندی که آسمان‌ها و زمین را آفرید و از آفرینش آن‌ها درمانده نشد، قادر است که مردگان را زنده کند؟ آری، بی‌گمان او بر هر چیزی تواناست» و فرموده است: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ ۵؛ «و او کسی است که آفرینش را آغاز می‌کند، سپس آن را بر می‌گرداند و این برای او آسان‌تر است»؛ همچنانکه به زنده کردن زمین مرده با نزول باران اشاره کرده و آن را نشانه‌ای از قدرت خود بر زنده کردن مردگان دانسته و فرموده است: ﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۚ حَتَّىٰ إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ ۶؛ «و او کسی است که بادهای را به عنوان مژده‌ای پیشاپیش رحمتش می‌فرستد، تا آن گاه که ابری سنگین بردارد، آن را به سوی سرزمینی مرده می‌بریم پس از آن آب نازل می‌کنیم، پس به وسیله‌ی آن از هر محصولاتی بیرون می‌آوریم، همین گونه مردگان را بیرون می‌آوریم باشد که شما متذکر شوید» و فرموده است: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَىٰ الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۚ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۚ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ۷؛

۱. یس / ۵۱ و ۵۲

۲. القمر / ۷

۳. یس / ۷۸ و ۷۹

۴. الأحقاف / ۳۳

۵. الزوم / ۲۷

۶. الأعراف / ۵۷

۷. فصلت / ۳۹

«و از نشانه‌های او این است که تو زمین را بایر می‌بینی، پس چون بر آن آب نازل می‌کنیم می‌جنبند و می‌روید، هرآینه کسی که آن را زنده می‌کند همو زنده کننده‌ی مردگان است، هرآینه او بر هر چیزی تواناست».

۳. خداوند در آیاتی از کتاب خود از زنده شدن مردگان در گذشته خبر داده و وقوع آن در گذشته، بهترین دلیل بر امکان آن در آینده است؛ چنانکه به عنوان نمونه فرموده است: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ﴾؛ «آیا کسانی که از ترس مرگ از دیار خود بیرون رفتند را ندیدی و آنان هزاران نفر بودند، پس خداوند به آنان فرمود: بمیرید، سپس زنده‌ی‌شان کرد؟» و فرموده است: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أُولَٰئِمُتَىٰ تُؤْمِنُ ۖ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ لِيَبْظُنَّ قَلْبِي ۖ قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا ۚ وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾؛ «و چون ابراهیم گفت: پروردگارا! نشانم بده که چگونه مردگان را زنده می‌کنی؟ فرمود: آیا ایمان نیاورده‌ای؟ گفت: چرا، ولی برای اینکه دلم آرام شود، فرمود: پس چهار پرنده را بگیر و ریز کن، سپس بر سر هر کوهی بخشی از آن را قرار بده، سپس آن‌ها را بخوان تا با شتاب به نزدت بیایند و بدان که خداوند عزتمندی حکیم است» و فرموده است: ﴿أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۚ وَانْظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ ۚ وَانْظُرْ إِلَىٰ الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾؛ «یا مانند کسی که بر قریه‌ای گذشت و آن بر سقف‌هایش فرو ریخته بود، گفت: خداوند چگونه این‌ها را بعد از مرگشان زنده می‌کند؟! پس خداوند او را صد سال میراند و سپس برانگیخت، فرمود: چه مدّت درنگ کردی؟ گفت: یک روز یا بخشی از یک روز درنگ کردم، فرمود: بلکه صد سال درنگ کردی، پس به خوردنی و نوشیدنی‌ات نگاه کن که هیچ تغییر نکرده است و به الاغت نگاه کن، تا تو را آیتی برای مردم قرار دهیم و به استخوان‌ها نگاه کن که چگونه آن‌ها را بر می‌انگیزیم و سپس آن‌ها را گوشت می‌پوشانیم، پس چون برای او آشکار شد گفت: می‌دانم که خداوند بر هر چیزی تواناست».

۴. خداوند به حکم ﴿إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ بر حفظ مادّه از زوال و فساد تواناست و این کار برای او بسیار آسان است؛ زیرا فساد و زوال مادّه، تابع شرایطی است که در آن قرار دارد و با تغییر این شرایط قابل تغییر است؛ چنانکه به عنوان مثال، مواد غذایی با قرار گرفتن در سرما

۱. البقرة / ۲۴۳

۲. البقرة / ۲۶۰

۳. البقرة / ۲۵۹

یا آمیختگی به مواد نگاه‌دارنده، بسیار بیشتر از حد معمول باقی می‌مانند و اجساد در حالت انجماد یا شرایط خاص محیطی، تا سال‌ها بلکه قرن‌ها تازه می‌مانند و در حالت مومیایی، گاه تا هزاران سال دوام می‌آورند و این نشان می‌دهد که جلوگیری از فساد و زوال ماده حتی در دنیا محال نیست، چه رسد به آخرت که شرایط در آن کاملاً متفاوت است و قوانین دیگری در آن حکم فرماست! با این وصف، خداوند بر حفظ اجساد بهشتیان و دوزخیان از فساد و زوال تواناست و این کار را با مناسب ساختن شرایط بهشت و دوزخ برای بقاء یا تجدید خلقت در مواقع لزوم انجام می‌دهد؛ چنانکه به عنوان نمونه، درباره‌ی اهل دوزخ فرموده است: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾؛ «هرآینه کسانی که به آیاتمان کافر شدند را به آتش خواهیم رساند، هر بار که پوست‌هایشان از بین می‌رود، پوست‌های دیگری جایگزین آن می‌سازیم تا عذاب را بچشند، هرآینه خداوند عزتمندی حکیم است»؛ خصوصاً با توجه به اینکه اجساد بهشتیان و دوزخیان نیز به تناسب زندگی آخرت تحوّل و تکامل پیدا می‌کند؛ چنانکه در روایات آمده است که دوزخیان جثّه‌هایی عظیم دارند؛ تا حدی که میان دو کتف کافر در دوزخ سه روز راه برای سوار تیزرو است و یک دندان او مانند کوه احد است و کلفتی پوستش چهل و دو ذرع است و جای نشستنش از مکه تا مدینه است و زبان خود را یک تا دو فرسخ دراز می‌کند.^۲ این به معنای آن است که نه شرایط بهشت و دوزخ مانند شرایط دنیاست و نه اجساد بهشتیان و دوزخیان مانند اجساد اهل دنیا و با این وصف، بقاء ماده در آخرت ممکن است.

۵. یک جسم نمی‌تواند در زمانی واحد به صورت‌های مختلف ظاهر شود؛ زیرا این مستلزم اجتماع اضداد است که ممکن نیست، ولی می‌تواند در زمان‌های مختلف به صورت‌های مختلف ظاهر شود، در هر زمان به صورتی؛ همچنانکه انسان در زندگی دنیا در هر زمان به صورتی عمل کرده و در زمان واحد به صورت‌های مختلف عمل نکرده است و با این وصف، اگر عمل او مقتضی ظهور او به صورتی متفاوت باشد، ممکن است که در هر برهه از روز قیامت، به صورتی متفاوت ظاهر شود، نه در یک برهه به چند صورت، ولی حق آن است که چنین ظهوری واجب نیست؛ زیرا می‌تواند به صورتی ظاهر شود که در او غلبه داشته یا برآیند کلی عقاید و اعمال او بوده است؛ زیرا عقاید و اعمال او در دنیا - هر چند متعدّد است - برآیند واحدی دارد و شخصیت واحدی را شکل می‌دهد که می‌تواند سیمای او در قیامت باشد؛ چنانکه خداوند فرموده است: ﴿يَعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ﴾^۳؛ «گناه‌کاران با چهره‌ی‌شان شناخته می‌شوند،

۱. النساء / ۵۶

۲. برای این روایات، بنگرید به: مصنف ابن أبي شيبة، ج ۸، ص ۹۷؛ مسند أحمد، ج ۲، ص ۳۲۸؛ صحيح البخاري، ج ۷، ص ۲۰۱؛ صحيح مسلم، ج ۸، ص ۱۵۴؛ سنن الترمذي، ج ۴، ص ۱۰۴.

۳. الزحمن / ۴۱

پس از موی پیشانی و پاهایشان گرفته می‌شوند» و فرموده است: **«وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ»**؛ «و بر اعراف مردانی هستند که همه را با چهره‌ی شان می‌شناسند».

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب‌هاشی جراسانی
جیش با حکم‌های و دستورها

